

Arven fra Husserl

Fænomenologiens legitimitet i psykologisk videnskab

- *En videnskabshistorisk analyse*

Bachelor projekt

Af Isabel Sidenius

Vejleder: Simo Køppe

Institut for Psykologi

Afleveret den: 29. januar 2019

Anslag: 58.901

Abstract

This paper seeks out to explore the relationship between phenomenological philosophy and psychology in the light of a current debate about the legitimacy of phenomenological psychology, where it has been problematized whether or not the original phenomenological project is compatible with empirical sciences. One of the advocates for the incompatibility is the Husserl expert, Dan Zahavi, who argues, that phenomenology is limited to the domain of philosophy, whereas opponents such as Frederick Wertz argues, that phenomenological psychology and phenomenological philosophy are compatible and can contribute with insights to each other. This paper therefore explores the originator Edmund Husserl's philosophy through the lens of philosophy of science, where its potential compatibility with empirical psychology is evaluated according to a hermeneutic interpretation of the coherence and meaningfulness of this project. It is argued that, as Husserl struggled throughout his lifetime with the tension between the empirical and the transcendental, which implicitly involves the relation between philosophy and psychology, he seems open towards a compatibility between them, and that this seems meaningful in several ways. This is supported by the change of focus in Husserl's overall project by the introduction of the lifeworld in his late authorship, where more weight is laid upon the empirical constitution of conscious meaningproduction, and where to it also is stated, that under any circumstances an empirical starting point is inevitable in phenomenology. The analyses shows that it is hard to differentiate sharply between a philosophical phenomenology and a psychological phenomenology if one looks thoroughly at Husserl's concepts of the transcendental and the empirical and their relation, and the relation between philosophy and science in general. It is also shown, that Husserl's overall project seems to take a turn towards a more ethical and existential oriented ideal of science which leads to a discussion of the overall compatibility between phenomenology and psychology in the light of its purpose, where it is argued, that their compatibility seems to have a lot of potential, but that it depends on the view of empiri and approach to the subject field. At last it is argued that Husserl, if he is located in the present, is to be regarded as an advocate for a qualitative approach to empirical psychology.

DEL 1.....	4
Introduktion til problemstilling.....	4
Problemformulering:.....	4
Metode og analysestrategi.....	5
Litteraturgrundlag.....	5
Afgrænsning og struktur.....	6
DEL 2.....	6
REDEGØRELSE: HUSSERL'S FÆNOMENOLOGI.....	6
<i>Den tidlige Husserl</i>	6
Psykologismekritikken.....	7
Intentionalitet.....	8
Delkonklusion	9
<i>Transcendental fænomenologi</i>	9
Den naturlige indstilling	9
Meditationerne.....	10
Konstitutionen.....	12
Det transcendentale ego.....	12
Eidetisk intuition	13
Delkonklusion	14
<i>Livsverdenen</i>	14
Livsverdensbegrebets multiple betydninger.....	14
Husserls kritik af videnskaben.....	16
Delkonklusion	17
ANALYSE: DEN PSYKOLOGISKE FÆNOMENOLOGI	17
Filosofi og videnskab	17
Det transcendentale og det empiriske	18
Psykologien som parallel disciplin.....	18
Et nyt ærinde?	20
Delkonklusion	21
DISKUSSION	21
Den empiriske psykologis forenelighed med fænomenologi.....	21
Husserl som fortaler for kvalitativ metode?	23
KONKLUSION	24
Litteraturliste.....	25

Del 1

Introduktion til problemstilling

Fænomenologi er inden for humanvidenskaben en bredt anvendt teori og metode. Den danner grundlag for en del af den psykologiske forskningspraksis på Københavns Universitet og har ligeledes fundet stor udbredelse indenfor samfundsvidenskaben (Funch & Roald, 2014). Fænomenologi er både en teori og en metode, der har så mange forgreninger og afledte teorier, at det er umuligt at give en kort og præcis definition af, hvad det er (Schiermer, 2014). Fænomenologien er i sin oprindelige form en filosofi formuleret af den tyske filosof og matematiker Edmund Husserl (1859-1938), der grundlagde den i sin levetid. Siden hen er fænomenologien blevet elaboreret, gentænkt og videreudviklet af blandt andre Maurice Merleau-Ponty, Alfred Schütz, Martin Heidegger, Jean Paul Sartre, Ernesto Spinelli og Edgar Rubin, blot for at nævne nogle få, samt udviklet til empiriske forskningsmetoder som fx IPA (Interpretive Phenomenological Analysis) og Amadeo Giorgis principper for fænomenologisk metode (Funch & Roald, 2014; Schiermer, 2014).

Husserl-eksperten Dan Zahavi, professor i filosofi og centerleder ved Danmarks Grundforskningsfond Center for Subjektivitetsforskning på Københavns Universitet, problematiserer forholdet mellem filosofien og de empiriske videnskaber i en artikel fra 2002: *Kan Fænomenologien Naturaliseres?* Her udtrykker Zahavi den holdning, at det er vanskeligt at forene fænomenologien med discipliner som kognitionsvidenskab og at fænomenologien basalt set er ”et transcendentalfilosofisk projekt” (Zahavi, 2002). Zahavi argumenterer for, at den Husserlianske fænomenologi primært skal betragtes som et filosofisk foretagende, hvorfor det kan forekomme problematisk, at der er så bred anvendelse af den indenfor de empiriske discipliner som blandt andet psykologi. Professor i psykologi Frederick J. Wertz (2016) beskriver derimod samspillet mellem den filosofiske og den psykologiske fænomenologi, og argumenterer for, at disse er forenelige. Der er således en igangværende debat omkring fænomenologiens status indenfor empiriske videnskaber, og det synes derfor relevant at diskutere fænomenologiens legitimitet indenfor psykologisk videnskab. Nærværende bachelorprojekt har således afsat i denne diskussion hvor problemstillingen for psykologien således er af almenpsykologisk og videnskabsteoretisk karakter. Problemstillingen undersøges ved at gå tilbage til Husserls egen filosofi og kigge på denne gennem tematiseringen af forholdet mellem filosofi og psykologi.

Problemformulering:

Er fænomenologi forbeholdt filosofiens domæne eller er den forenelig med empirisk psykologi?

Metode og analysestrategi

Opgaven er inspireret af den hermeneutiske metode, der beskriver en videnskabsteoretisk retning hvor fokus er på den proces, hvori mennesket erkender, tolker og producerer viden (Sonne-Ragans, 2015). Hermeneutikkens primære genstand er analysen af tekster, hvorfor denne tilgang synes særlig relevant i lyset af ovenfor beskrevne problemstilling, hvor fokus netop er på en analyse og fortolkning af Husserls oprindelige projekt. Inspireret af idéen om den hermeneutiske cirkel, der beskriver fortolkning som en cirkelbevægelse, hvor der veksles mellem at se på del og helhed, vil nærværende opgaves fortolkning således konsekvent veksle imellem at se på interne aspekter og enkelte dele af Husserls filosofi, til at se på hans projekt i sin helhed, og den sammenhæng den kan tænkes at indgå i: den empiriske psykologi. Den mening der herigennem udledes, vil således have fokus på oprindelse og sammenhæng, og den hermeneutiske metode vil fungere som retningsgivende princip i projektets fortolknings- og analysestrategi der således vil tage form som en videnskabshistorisk analyse.

Litteraturgrundlag

Da opgavens interesse er af monoteorisk og historisk karakter, blev der ikke foretaget en systematisk litteratursøgning på databaser som Scopus eller Psychinfo. I stedet blev bogen *Husserl's Fænomenologi* af Dan Zahavi (2011), der giver en grundig indføring i Husserls fænomenologi, hans værker og hans virke, læst. Det gav afsæt for selv at orientere mig i den relevante primærlitteratur hvor Husserls *Cartesianske Meditationer* fra 1931 (Husserl, 1970a) og *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology* fra 1936 (Husserl, 1970b) blev udvalgt og læst som primære værker. *Cartesianske Meditationer* er valgt fordi den danner grundlag for den fænomenologiske metode og Husserls transcendentalfænomenologiske projekt. *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology* (herefter *Crisis*) er Husserls sidste værk, skrevet med udgangspunkt i en række forelæsninger og kun delvist udgivet i 1936 - en stor del af bogen blev udgivet posthumt i 1954. Dette værk er valgt, fordi han heri både beskriver begrebet *livsverdenen*, som også har været definerende for hans fænomenologiske projekt, samtidig med, at han udlægger en kritik af de moderne videnskaber, er synes relevant til at belyse hans syn på empirisk forskning. Udover primærlitteraturen, er der i løbet af projekt anvendt en del sekundærlitteratur der belyser væsentlige begreber og værker fra forskellige perspektiver, ved at indføre i diskussioner og forskellige fortolkningsmuligheder, herunder er *Husserl's Crisis of the European Sciences and Transcendental Phenomenology – An Introduction* af Dermot Moran (2012), *Husserl and the Cartesian Meditations* af Adam Smith (2003), *Krop og Fænomenologi* af Ulla Thøgersen (2004) og *The Husserl Dictionary* (Dermot & Moran, 2012) anvendt. Disse har, sammen med *Husserl's Fænomenologi* (Zahavi, 2011) været afsæt for en *snowball* søgning, der betegner en

systematisk tilgang, hvor aktuel og relevant litteratur udvælges ved at følge referencer. Dette ledte til forskningsartikler af Frederick Wertz (2016) og David Carr (1970), hvor pointer herfra suppleres med i løbet af opgaven. De mange fortolkningsmuligheder som de forskellige bøger og artikler har tilbudt, har gjort det muligt at betragte Husserls begreber og sammenhængen i hans teori fra forskellige perspektiver, og har således skabt et bedre grundlag for en selvstændig fortolkning i overensstemmelse med ovenstående metodologiske principper

Afgrænsning og struktur

Det bør i forlængelse af ovenstående litteraturovervejelser påpeges, at Husserls forfatterskab består af en uoverskuelig mængde af tekster, der vil tage mange år at sætte sig ind i (Zahavi, 2011). En væsentlig del af fortolkningen hviler således også på den selektion af tekster og fortolkninger der løbende har fundet sted, hvorfor der ses et stort sammenfald mellem redegørelse og analyse i nærværende opgave. Der er, i redegørelsen for Husserls projekt, udeladt ellers centrale begreber som *empati* og *intersubjektivitet* af hensyn til pladsmangel. Det vurderes dog, at dette ikke har implikationer for resten af opgavens sammenhæng og resultater. Opgaven er struktureret forholdsvis skematisk i overensstemmelse med de taksonomiske niveauer, men indholdsmæssigt indgår både redegørende, analytiske og diskuterende elementer i alle opgavens dele i *Del 2*, men i en grad, der afspejler afsnittets overordnede benævnelse. Redegørelsen er opdelt i tre: *Den tidlige Husserl*, *Transcendental fænomenologi* og *Livsverdenen*, der skal give en fremstilling af Husserls overordnede projekt og kernebegreber. Analysen gør relationen mellem filosofi og psykologi til sin genstand, hvor det fremanalyseres hvordan Husserls filosofi kan ses i sammenhæng med en empirisk psykologi. Dette fører til en diskussion om fænomenologiens forenelighed med og implikationer for empirisk psykologi. Begrebsafklaringer vil gives løbende gennem besvarelsen, da Husserls begreber ofte har multiple fortolkninger, og dette således indgår som en væsentlig del af undersøgelsen.

Del 2

Redegørelse: Husserl's fænomenologi

Følgende afsnit vil indeholde tre dele: *Den tidlige Husserl*, *Transcendental fænomenologi* og *Livsverdenen* der vil give en fremstilling af de mest centrale dele af Husserls fænomenologi.

Den tidlige Husserl

'Den tidlige Husserl' betegner Husserl inden hans transcendentale vending, hvor kernebegreber som *intentionalitet* og *psykologismekritik* er udvalgt til at redegøre for de mest centrale dele af hans tanker relevante for denne periode og for problemstillingen i nærværende opgave.

Psykologismekritikken

Som oprindelig bevægelse kan fænomenologien placeres indenfor det erkendelsesteoretiske område, hvilket blandt andet kommer til udtryk i et af Husserls største og tidligste værker: *Logiske Undersøgelser* fra 1900-1901 (Zahavi, 2011). Husserl er fra starten af sit forfatterskab interesseret i at undersøge mulighedsbetingelserne for vores erkendelse og stille spørgsmål såsom: *Hvilken oprindelse har vores erkendelse? Hvilke begrænsninger har den? Hvad er dens gyldighed?* (Thøgersen, 2004). Han ønsker altså at undersøge, hvordan objektiv erkendelse er mulig, og forsøger at besvare ovenstående epistemologiske spørgsmål i ønsket om at danne et ubetvivleligt grundlag for vores erkendelse, der skal udgøre et videnskabsteoretisk fundament for alle fagvidenskaber (Thøgersen, 2004; Husserl, 1970a).

I den tidlige del af Husserl's forfatterskab fremfører han *psykologismekritikken* (Zahavi, 2011). Psykologismekritikken består af en kritik af den daværende empiriske psykologi, der betegner en psykologi med et naturalistisk og empiristisk grundlag (Zahavi, 2011). Hans kritik af *psykologismen* fremføres med udgangspunkt i hans egen tænkning omkring erkendelse og går bl.a. på, at den empiristiske/erfaringsbaserede psykologi overser nogle fundamentale psykiske strukturer: de ideale strukturer (logiske/matematiske ræsonnementer) (Zahavi 2011; Moran & Cohen, 2012). Han fremsætter en distinktion mellem ideale og reale strukturer; hvor det ideale betegner aprioriske, ahistoriske strukturer, der er universelle, og det reale betegner aposterioriske strukturer og principper knyttet til den konkrete livsverden og historicitet (Zahavi, 2011). Derved er det naturalistiske grundlag, som udforskningen og kortlægningen af psykiske strukturer havde afsat i på daværende tidspunkt, inadækvat, ifølge Husserl, fordi de ideale strukturer bortreduceres. Denne benægtelse af enhver form for idealitet, vil, ifølge Husserl, umuliggøre enhver erkendelse og psykologismen vil dermed ikke kunne opnå sikker viden (Zahavi, 2011).

En anden af psykologismens grundlæggende fejl er, at den ikke skelner mellem erkendelsesobjekt og erkendelsesakt (Zahavi, 2011). De ideale strukturer (erkendelsesobjektet) kan erkendes igennem erkendelsesakter, hvilket er psykiske processer, der forløber i tid og rum (tankeprocesser, domme etc.). Herved er der stadig tale om erkendelsesmæssige betingelser, der er universelle og objektive, men disse

gribes og erkendes igennem subjektive bevidsthedsakter. Dette skal forstås som trin i processen fra et perceptuelt sanseindtryk, til subjektets bevidste oplevelse af dette, og det betegner således en drejning mod førstepersonsperspektivet og subjektiviteten (Zahavi, 2011). På trods af denne mangel på skelnen mellem erkendelsesobjekt og erkendelsesakt som Husserl anklager psykologien for, forekommer der ham alligevel en sammenhæng, og dette forhold mellem den objektive erkendelse og den subjektive erkendelsesakt bliver da også et gennemgående tema gennem resten af Husserls forfatterskab (Thøgersen, 2004; Zahavi, 2011; Moran, 2012). Husserls interesse i at undersøge idealiteten fører ham henimod at undersøge fænomener 'som de fremtræder', idet han mener, det kun er igennem fremtrædelsen, og de akter hvori de fremtræder, man kan undersøge deres manifestation (Zahavi, 2011). Heraf kommer også Husserls velkendte fænomenologiske slagord 'til sagen selv', og en analyse af bevidsthedsakterne vil give indblik i akternes aprioriske struktur og dermed i erkendelsens mulighedsbetingelser. Det er i forbindelse med disse overvejelser, at Husserl udvikler sin teori om intentionaliteten. Denne omfatter en metodologi, der i udforskningen af fænomener betoner væsentligheden i, at vi kigger på det reale, altså dét der er erfaringsmæssigt, aposteriorisk (empirisk) givet, men samtidig inddrager subjektet og dets apriori, immanente strukturer, idet genstande optræder *for* bevidstheden (Zahavi, 2011).

Intentionalitet

Husserl overtager begrebet om intentionalitet fra Franz Brentano, men udvikler og præciserer det, fordi han mener, at Brentanos konceptualisering hænger fast i den klassiske cartesianske dualisme (Smith, 2003). Intentionalitet er, ifølge Husserl, en grundlæggende og universel egenskab ved bevidstheden (Husserl, 1970a). Bevidstheden er altid genstandsrettet, og intentionalitet beskriver denne relationelle egenskab, denne genstandsrettethed (Husserl, 1970a). Ofte refererer fænomenologi også til 'den intentionelle tilgang' (Moran & Cohen, 2012), og begrebet om intentionalitet er derfor helt fundamentalt for fænomenologien, også i dens senere manifestationer og forgreninger (Schiermer, 2014).

Husserl mener derfor, at enhver psykisk akt intenderer et objekt, hvorfor alle intentionelle oplevelser således er objekttranscenderende, hvilket vil sige, at objektet som bevidstheden rettes imod, ikke er immanent i bevidstheden, men transcenderer den. På denne måde forsøger intentionalitetsteorien at løse det grundlæggende erkendelsesteoretiske problem vedrørende forbindelsen mellem subjekt og objekt, og Husserls fænomenologi kan ses som et opgør med den cartesianske dualisme, fordi subjektet

altid er selvtranscenderende, altid rettet mod verden¹ som et perciperende og oplevende subjekt og kun kan undersøges gennem *relationen* til verden (Zahavi, 2011).

Når psykiske akter er intentionelle, og dermed bærer af en reference (et meningsindhold), foregår erkendelsen således igennem intentionaliteten, hvor dette meningsindhold kan tilgås gennem en intentionalitetsanalyse (Zahavi, 2011). Hvis man vil forstå ideale strukturer, må man ifølge Husserl foretage en tilbundsgående analyse af deres manifestation, den måde hvorpå de fremtræder, hvilket gøres ved at kigge på erkendelsesakterne (tankeprocesser, domme, perceptioner osv.). Intentionaliteten er således en grundsten i erkendelse, og for Husserl bliver undersøgelsen af den faktiske bevidsthed en erkendelsesteoretisk analyse af bevidsthedens intentionalitet og de ideale og reale strukturers erfaringsmæssige givethed (Zahavi, 2011).

Delkonklusion

Opsummerende kan det siges, at Husserl kritiserer psykologismen for at udelade udforskningen af ideale strukturer i dens empiristiske og naturvidenskabelige tilgang, hvorved logikken udelukkes fra undersøgelsen af det psykiske og således bliver inadækvat. Husserl mener at man skal taget udgangspunkt i det oplevelsesmæssigt givne og subjektiviteten, når man undersøger bevidstheden og dens apriori, der er erkendelsens mulighedsbetingelser. På denne måde rummer Husserls fænomenologi i starten af hans forfatterskab en kritik af den daværende naturalistiske psykologi, men også mange overvejelser i forbindelse med tilnærmelsen af den empiriske virkelighed, der netop på sin vis er indeholdt i hans intentionalitetsbegreb i den forstand, at bevidstheden altid er rettet mod noget i verden, og at denne rettedhed er en immanent egenskab ved bevidstheden.

Transcendental fænomenologi

I kraft af Husserl's værk *Cartesianske Meditationer* bliver hans fænomenologi til en transcendentalfilosofi. Den bevægelse vil nedenstående afsnit redegøre for.

Den naturlige indstilling

Husserls kritik af de empiriske videnskaber kommer til udtryk som en stor del af hans projekt i *Crisis* (1970b), men en række af pointerne udtrykkes allerede i *Cartesianske Meditationer* (1970a). Hans kritik af de positive videnskaber, herunder psykologien, går blandt andet på, at de i deres udforskning

¹ Det bør bemærkes her, at objektet også kan være bevidstheden, men at det stadig vil være bevidsthedstrascenderende, idet en person objektiverer sin egen bevidsthed (Zahavi, 2011).

har en række erkendelsesteoretiske og metafysiske grundantagelser, som uproblematisk accepteres (Husserl, 1970a; Husserl, 1970b). En væsentlig antagelse Husserl kritiserer videnskaben for, er den, at der eksisterer en bevidsthedsuafhængig virkelighed (Husserl, 1970a). Denne antagelse bygger på *den naturlige indstilling*, der er Husserls benævnelse for de forudindtagelser og domme om virkeligheden og verden, vi er naturligt udstyret med (Smith, 2003). Den naturlige indstilling skal forstås som en form for naturlig, umiddelbar og naiv væren i verden, hvor subjektet forud for refleksionen antager en hel masse om virkelighedens beskaffenhed (Husserl, 1970b). I den naturlige indstilling foregår tolkningen af verden gennem en *apperception*, hvilket for Husserl betyder de antagelser, der følger med en given perception, men som ikke er egentlige egenskaber ved perceptionen (Husserl, 1970a). Det er altså en tolkningsmæssig overskridelse af sansningen, hvori genstanden pådrager sig vores socialt objektiverede, tematiske fortolkninger, idet der med perceptionen medfølger en horisont af betydning på baggrund af tidligere erfaring (Thøgersen, 2004). Apperceptionen vil altid være der immanent i perceptionen – vores perception af verden vil altid ledsages af nogle fordomme og antagelser som vi, for at bedrive genuin videnskab, må bevidstgøre os. Og for at undgå fejltolkninger i videnskaben, må man, ifølge Husserl, vende sig mod virkeligheden, som den fremtræder for os, og lade vores erfaring ligge til grund for det, vi finder frem til (Zahavi, 2011). Det er altså den *originært* givende anskuelse (den rene perception), der er kilden til al erkendelse, og for at opnå en sådan erkendelse må man tage nogle metodiske forbehold, som Husserl kalder 'reduktioner', igennem hvilke verdens væren bliver filosofisk tilgængelig (Smith, 2003). Reduktionerne beskrives omfattende i Husserls værk *Cartesianske Meditationer* fra 1931, og dette værk er således udgangspunkt og omdrejningspunkt for fænomenologisk metodologi. Heri beskrives en række principper (meditationer), der ifølge Husserl vil føre til en tilstræbt 'radikal filosofiske ægthed' hvorved den naturlige indstilling overkommes og som derfor skal udgøre det erkendelsesmæssige grundlag for de empiriske videnskaber, der ifølge Husserl ikke formår at overkomme den naturlige indstilling (1970a).

Meditationerne

Cartesianske Meditationer er en reference til Descartes og hans metodiske tvivl, som Husserl videreudvikler i sin søgen efter en ubetvivlelig (apodiktisk) sandhed (Husserl, 1970a). Fra Descartes er Husserl inspireret af to ting: hans beskrivelse af en 'naiv' tilgang til verden (der leder ham til beskrivelsen af den naturlige indstilling) samt til hans beskrivelse af cogitoet som det erkendelsesmæssige grundlag (Smith, 2003). Med inspiration herfra tages der derfor i Husserls meditationer udgangspunkt i det erfarende jeg, fordi det kun herigennem bliver muligt at få adgang til verden, og bevidstheden bør således, ifølge Husserl, være filosofiens genstandsfelt. Den oplevelsesmæssige dimension får herved

førsteprioritet i Husserls metodologi, fordi en udforskning af subjektiviteten kan blottlægge essenser og det invariante i de erkendende strukturer i bevidstheden gennem, meditationerne (Husserl, 1970a; Thøgersen, 2004).

I *Cartesianske Meditationer* skriver Husserl, at vi skal lade os lede af idéen om én universel videnskab (filosofi), og at denne skal begrundes i 'radikal ægthed' (Husserl, 1970a), ved at sætte alle vores overbevisninger og den *naturlige indstilling* ud af spil (Husserl, 1931; Smith, 2003). Dette er det første og ét af de vigtigste principper i den fænomenologiske metode, der kaldes *epoché* (Husserl, 1970a).

Epochéen er altså et forsøg på at neutralisere den naturlige indstillings forudindtagetethed gennem en reduktion, hvor der sættes parentes om vores naturlige antagelsers gyldighed for derved at kunne udforske dem (Husserl, 1970a). Det omhandler således en grad af refleksion, der, inspireret af Descartes' metode, er en abstraktion fra det at 'forsøge at tvivle'. Tanken er den, at man aldrig vil kunne frigøre sig fuldstændig fra sine fordomme og sin forudgående viden om verden, men at man i kraft af refleksionen kan forestille sig verden anderledes – man kan opstille scenarier, hvor man tilsidesætter sin forudgående viden. Ens fordomme vil stadig være der, men man sætter sig udover dem i refleksionen. Epochéen er på sin vis det samme som refleksion, men udført med filosofisk radikalitet (Husserl, 1931; Smith, 2003).

I forlængelse af epochéen kommer den fænomenologiske reduktion eller den 'transcendentale reduktion', der tematiserer korrelationen mellem oplevelsens objekt og selv-oplevelsen, og betegner det aspekt af epochéen, at det filosofiske foretagende skal afgrænse sig til at undersøge subjektiviteten (Husserl, 1970a). Som nævnt indledningsvis må tilegnelse af sand viden tage udgangspunkt i det erfarende subjekt, og kun igennem det erfarende subjekt kan vi opnå en form for garanti for vores viden, fordi vi ikke kan tvivle på dét, at subjekter erfarer verden, hvorfor den transcendentale reduktion (eller den fænomenologiske reduktion) betegner den indsigt, at det kun er så længe, det er bevidstheden der er genstand for udforskningen, at epochéen kan effektueres. Med epochéen og den transcendentale reduktion bliver det herved muligt, at opnå indsigt i bevidsthedens transcendentale strukturer, der for Husserl betegner de erkendelsesmæssige mulighedsbetingelser. Den transcendentale reduktion består således i en indsigt omkring bevidsthedens transcendentale status, hvor formålet er en bestræbelse på at føre oplevelsen tilbage til tingenes oprindelige fremtrædelsesform, der kun kan abstraheres fra det oplevende subjekt (Husserl, 1970a). Der fremkommer således en transcendental sfære af selv-oplevelser, som Husserl betegner om den umiddelbare oplevelse af ens egen bevidsthed. Denne tematisering af sammenhængen mellem det oplevede objekt og selv-oplevelsen peger på to poler i korrelationen

mellem subjekt og verden, der, jf. intentionalitetsteorien, er sammensmeltede, når det handler om erkendelsen (Smith, 2003). Denne sammensmeltning foregår igennem en syntese, hvor betydning konstitueres i bevidstheden, og hvor det derfor drejer sig om at finde ind til kernen af, hvad der konstitueres, og hvad der er konstituerende (Zahavi, 2011). Den transcendentale reduktions formål er herved ikke kun at tematisere denne korrelation mellem oplevelsens objekt og selv-oplevelsen, men igennem en analyse af intentionaliteten og den betydningskonstitution der foregår herigennem, at blotlægge de transcendentale strukturer (Husserl, 1970a).

Konstitutionen

Der har figureret en del uklarhed omkring, hvordan man skal forstå Husserls konstitutionsbegreb (Zahavi, 2011, Smith, 2003), men flere har peget på, at det skal ses i relation til den måde, hvorpå objektet fremtræder, hvorfor konstitutionen refererer til den proces at skabe mening hos subjektet, hvor subjektet fx bliver i stand til at gestalte en helhedsforståelse af et objekt ud fra et enkelt perspektiv (Zahavi, 2011). Konstitutionen består af en række erkendelsesakter som således danner en form for akthierarki. For at afsløre hierarkiets enkelte led og deres relationer, siger Husserl, at vi må foretage en transcendental reduktion, der fører de intentionelle akter tilbage til (reduceres til) den grund, de er konstitueret på (Husserl, 1970a). Dette gøres gennem hans begreber om *noema* og *noesis*, der betegner strukturer i enhver bevidsthedsakt, med hvilke det bliver muligt at undersøge konstitutionen og de transcendentale strukturer i bevidstheden. Noema betegner det, der fremtræder – altså selve genstanden, der udfolder sig i fænomenet. Noesis betegner omvendt den, det fremtræder for – altså bevidstheden eller bevidsthedsakten (Thøgersen, 2004). Det noematiske indebærer, ifølge Husserl, beskrivelser der knytter sig til subjektive væremåder, der har en temporalitet indbygget i sig. Det noetiske indebærer en beskrivelse af egoet og dennes værensmodi fx perception, retention, erindring (Husserl, 1970a). Konstitutionen foregår gennem en syntese af disse bevidsthedsakter, hvor disse sættes sammen til et sammenhængende hele, hvorfor denne operation er helt essentiel for bevidstheden (Moran & Cohen, 2012). Det er igennem syntesen at egoet syntetiserer bevidsthedsstrømmen til en enhed, og derved igennem en syntese, at et objekt forbliver ens i den sekvens af fremtrædelser, der udgør erkendelsesakten (Husserl, 1970a). Syntesen er således en del af konstitutionen af den subjektive oplevelse og betydningsproduktion, og det er herigennem at et givent objekt får mening i kraft af egoets syntetiserende (samlende) egenskab, der skaber enhed og sammenhæng i bevidsthedsstrømmen (Husserl, 1970a).

Det transcendentale ego

Det transcendentale ego er således erkendelsens subjekt, og det er fænomenologiens opgave igennem reduktionen at føre os tilbage hertil (Husserl, 1970a). Som vi så det ovenfor, så forudsætter reduktionen, at vi tilbagefører genstande til de akter, der konstituerer dem. Husserls pointe er, at man til sidst vil nå det transcendentale ego (Husserl, 1970a). Husserl bruger begrebet 'ego' på forskellige måder, men overordnet kan man skelne mellem det *psykologiske* og det *transcendentale* ego (Moran & Cohen, 2012). Begge er samlende instanser i korrelationen mellem subjekt og verden, der sikrer sammenhængen i alle subjektets intentionelle akter, men opererer i forskellige domæner, der er hhv. empirisk og ikke-empirisk. Egoet er det samlende led i erfaringerne, der muliggør en helhedsopfattelse af tingenes fremtrædelse, og indimellem refererer Husserl til en ego-pol, der kan beskrives som den måde selvet eller egoet indgår i de intentionelle akter, hvor denne således er center for handlinger og tanke-mønstre, og fungerer som en kilde til at skabe kontinuitet i de subjektive oplevelser (Husserl, 1970a). På denne måde skabes over tid et individuelt, unikt selv med et unikt sæt af individuelle oplevelser (cogitationes) og erfaringer gennem det transcendentale ego – altså en form for identitet (Husserl, 1970a).

Det transcendentale ego har forrang i menneskets oplevelse af verden, det konstituerer den verden, som det psykologiske (empiriske) ego deltager, sanser og erfarer i (Thøgersen, 2004). Det transcendentale ego er altså et erfaringsfelt, hvor transcendental i denne sammenhæng bruges i den betydning, at det er de betingelser, der skal være til stede for at vi kan sanse verden, og hvor det for bevidstheden er det transcendentale ego. Det transcendentale ego bliver senere hen knyttet mere til livsverdenen (Thøgersen, 2004), og det er værd at bemærke, hvordan det transcendentale og empiriske knyttes mere og mere sammen i løbet af Husserl's forfatterskab, som i ovenstående, hvor det psykologiske og transcendentale kan anskues parallelt. Zahavi giver et bud på relationen mellem det transcendentale og det empiriske subjekt. Ifølge Zahavi, skal forskellen mellem det transcendentale og det empiriske subjekt hos Husserl ikke betragtes som en forskel mellem to subjekter. Tværtimod beskriver han det som ét og samme subjekt, men en forskel mellem to selvforståelser: en primær og en sekundær. Det transcendentale jeg er den primære, der skal forstås i sin fungerende og konstitutive funktion, hvor det empiriske subjekt er det samme, men forstået og fortolket som en i verden værende genstand – en konstitueret og verdensliggjort entitet og derfor empirisk.

Eidetisk intuition

Husserls tredje reduktion er den eidetiske intuition (Husserl, 1931). Den eidetiske intuition handler om at finde ind til essensen af en genstand, altså foretage variationer i en genstands fremtrædelsesformer, således at man finder grænserne for, hvornår genstanden ikke længere er den samme og dermed

essensen af, hvad genstanden er. Det er altså en imaginær variation af genstanden, der skal afsløre universelle og invariante strukturer i genstande. Husserl beskriver i *Cartesianske Meditationer* den eidetiske variation som en særlig værdifuld indsigt sammen med den fænomenologiske reduktion (Husserl, 1970a). Han beskriver også den eidetiske intuition som 'ideation' eller som en art kategoriell intuition. Husserl giver mange bud på indsigter, der kan udledes gennem denne form for meditation fx at bevidstheden altid vil have et ego-center, der kan betragtes som essensen af bevidstheden. Husserl skriver: "(...) transcendental reduction: intentional self-explication of the transcendental ego, who is made accesible by transcendental reduction, and / systematic description in the logical form of an intuitive eidetics" (Husserl, 1970a, s. 153), og forklarer herved, at det transcendentale ego på linje med den transcendentale reduktion, gøres tilgængelig igennem den eidetiske intuitions logiske og systematiske beskrivelse af intentionaliteten.

Delkonklusion

Husserl kritiserer de empiriske videnskabers epistemologi for at bero på den naturlige indstillings uvidenskabelighed. Husserl beskriver den fænomenologiske metode som et epistemologisk udgangspunkt for de empiriske videnskaber, der når ind til kernen af erkendelsen, og således fungerer som reference- og fortolkningsramme for de empiriske discipliner. Den fænomenologiske metode består af epochéen, der sætter parentes om verden og dens eksistensafhængighed og undersøger fænomener gennem deres fremtrædelse for bevidstheden, der i sidste ende blotter det transcendentale ego som en erkendelsesmæssig mulighedsbetingelse. Der ses endvidere et fokus på paralleller mellem den empiriske virkelighed og det transcendentale gennem begreber som noema/noesis og det psykologiske og transcendentale ego, der på forskellige måder forbinder og tematiserer relationen mellem subjekt og verden.

Livsverdenen

Livsverden er et begreb, der nævnes i flere af Husserls tidligere publikationer bl.a. *Cartesianske Meditationer*, men som udvikles og udfoldes i Husserls sidste og primært posthumt udgivne værk *Crisis* (Zahavi, 2011; Husserl, 1970a; Husserl, 1970b). Det primære ærinde heri er at give en indføring i fænomenologien, igennem en kritik af de Europæiske videnskaber samt gennem livsverdensbegrebet (Husserl, 1970b). Først vil livsverdensbegrebet behandles hvorefter en redegørelse for hans kritik af de Europæiske videnskaber gives.

Livsverdensbegrebets multiple betydninger

Livsverdenen er, med Husserl's egne ord: "the grounding soil (...) of the 'scientifically true' world and at the same time encompasses it in its own universal concreteness" (1970b, s. 131). Dette noget tvetydige og til en vis grad paradoksale citat beskriver nærværende fortolkning af livsverdenen meget præcist. I citatet peger Husserl på, at livsverdenen både er den underliggende grund, hvorpå 'videnskabelig sandhed' hviler, samtidig med at den er en universel, konkret enhed der omfatter den. Det illustrerer således spændet mellem livsverdenen som en kilde til 'objektiv sand' videnskabelig beskrivelse, og samtidig som et konkret, udstrakt og sansbart oplevelsesdomæne (1970b), hvorved den både kan beskrives som kontingent og universelt. Livsverdensbegrebet hos Husserl er et begreb med multiple betydninger, som også en række teoretikere har peget på, og det har siden dets indførelse været omdrejningspunkt for en hel del debat og diskussioner omkring hvordan det skal forstås (Zahavi, 2011; Moran, 2012; Moran & Cohen, 2012; Carr, 1970). Dermot og Moran giver, i deres introduktionsbog til *Crisis*, en lang række forskellige karakteristikker af begrebet med udgangspunkt i beskrivelser fra *Crisis* (2012) og en entydig definition synes herved tydeligt svær at tilnærme sig. Diskussioner omkring livsverdensbegrebets betydning har således både centreret sig om en begrebsdefinition, men har også omhandlet hvilke implikationer Husserls indførelse af begrebet har for hans overordnede projekt – om der opstod interne kontradiktioner. Følgende vil således være et forsøg på en definition (fortolkning) af livsverdensbegrebet på baggrund af en række fællesnævnerne fra forskellige karakteristikker fra forskningslitteraturen og fra *Crisis*.

I artiklen *The Problematic Lifeworld* af David Carr fra 1970 beskriver han livsverdensbegrebets flertydighed, og forklarer hvordan den både kan betragtes som hhv. en historisk, kulturel verden og som den umiddelbart oplevede og perciperede verden, hvilket også ifølge Carr (1970) peger på en diskrepans i konceptualiseringen. Noget Carr (1970) mener er fælles for de respektive beskrivelser af livsverdenen er, at videnskabelig viden både afhænger af en umiddelbart oplevet og perciperet verden og en kulturel og kommunikativ verden. På denne måde er de to forskellige semantiske betydninger af livsverdenen bundet sammen i den forstand, at de begge er konstituerende betingelser for eksistensen af videnskab (Carr, 1970). Livsverdenen er således helt grundlæggende en præteoretisk verden der går forud for videnskabelige teorier og begrebsdannelser om den, som også Husserl selv beskriver i *Crisis* (1970b). Den kulturelle og den perciperede verden danner tilsammen horisonten for det primordiale (oprindelige) bevidste liv med den præ-teoretiske (naturlige) indstilling, hvorefter teorier og den videnskabelige udspringer (Carr, 1970). Uanset om der tales om en kulturel og historisk eller en perceptuel verden, er der tale om en verden af oplevelsesmæssig karakter; en intuitiv, virkelig og konkret verden modsat den videnskabelige verden, som er abstrakt, ideel og objektiv (Husserl, 1970b; Moran, 2012).

Samtidig er livsverdenen de videnskabelige teoris forudsætning, og ved hjælp af den fænomenologiske metode kan man nå ind til objektive, universelle og invariante strukturer i livsverdenen. Og livsverdenen er, på linje med det transcendentale ego, en betingelse for enhver erfaring – vi kan ikke opleve, uden en livsverden at opleve i (Thøgersen, 2004). Al erkendelse finder således sted på baggrund af livsverdenen som en universel erfaringsstruktur. Livsverdenen er herved både konkret, historisk og sansbar, samtidig med at den er transcendent i betydningen en universel mulighedsbetingelse for erfaring. Husserl lægger i *Crisis* så stor vægt på historiciteten og generativiteten (tilblivelsen af psykiske strukturer), at flere har påpeget, at han fjerner sig fra det oprindelige transcendentale projekt (Zahavi, 2011; Moran & Cohen, 2012). Såfremt historiciteten og generativiteten opprioriteres, synes det umiddelbart også inkompatibelt med en metode (reduktionerne) der fører til universelle, invariante strukturer der netop ikke har nogen temporalitet. Herved kan man pege en spænding mellem den transcendentale og den empiriske sfære ved indførelsen af livsverdensbegrebet, og hvor også Zahavi skriver om denne problematik, at han vil: ”hævde at Husserls sene tænkning er karakteriseret ved en afgørende revurdering af forholdet mellem det transcendentale og det empiriske” (Zahavi, 2011, s. 196).

Husserls kritik af videnskaben

Livsverdensbegrebet har også til formål at danne ramme for en analyse af forholdet mellem den videnskabelige teori og den før-videnskabelige og historisk funderede erfaring (Zahavi, 2011). Husserl kritiserer de empiriske videnskaber for deres manglende ’intuition’ og undren over mere grundlæggende videnskabelige og erkendelsesteoretiske spørgsmål, samt deres ideal om objektivisme, der har medført, at videnskabsfolk har stirret sig blinde på deres egne metoder og overser den uundgåelige subjektivitet, som enhver videnskabelighed medfører i kraft af forskerens egen subjektivitet (Husserl, 1970b). Hertil har de empiriske videnskabers fokus på objektivitet glemt den livsverden, der er fundamentet for det at være menneske og som består af situerede, historisk kontingente og relative sandheder. Subjektivitet og objektivitet er et gennemgående tema i *Crisis*, hvor Husserl påpeger, at den eneste måde at nå ind til ’virkeligheden’ på, er ved at kigge på fremtrædelsen, og at denne således altid indebærer et element af subjektivitet (1970b). De moderne videnskaber beror derimod på et videnskabsideal, der opprioriterer det kvantitative, entydige, irrelative og eksakte, og som dermed mister fornemmelsen for, ikke kun det subjektive, men også for mere eksistentielle og etiske dimensioner. Det er hermed også et opgør med den scientistiske selvforståelse, hvor ’virkeligheden’ er som videnskaben definerer den, ikke som den opleves. Han beskriver således ’objektivitet’ som et ideal, der er blevet radikaliseret og misbrugt af de moderne videnskaber, når det fx bruges i betydningen bevidsthedsuafhængig eksistens, der, ifølge

Husserl, er under al kritik, fordi en sådan overbevisning beror på en *naturlig* frem for en *filosofisk indstilling* (Husserl, 1970b).

Delkonklusion

Ovenstående afsnit om livsverdenen har peget på begrebets flertydighed og nogle af de diskussioner, dette har udledt, som fx spændingen mellem det empiriske og det transcendentale, samt om en eventuel intern inkonsistens mellem hans metodiske tilgang og livsverdensbegrebet. Hertil er hans kritik af de moderne videnskaber blevet skitseret som værende tematiseret i forhold til spørgsmålet om objektivitet/subjektivitet, hvor deres objektivitet medfører en række inadækvate måder at tilgå videnskabelighed på.

Analyse: Den psykologiske fænomenologi

Følgende afsnit vil indeholde en analyse af forskellen mellem filosofi og videnskab i relation til relationen mellem fænomenologisk filosofi og fænomenologisk psykologi. Dette gøres ved at se på spændingen mellem det transcendentale og det empiriske og fortolke denne i sammenhæng med Husserls overordnede projekt.

Filosofi og videnskab

Ifølge filosofferne Lars Fr. H. Svendsen og Simo Säätelä er det i dag ganske almindeligt at trække en skarp grænse mellem filosofi og videnskab (2008). Ifølge Svendsen og Säätelä er der ikke enighed omkring, hvorvidt denne distinktion beror på, at der er forskel på hvilke problemstillinger hhv. filosofi og videnskab kan besvare, eller om den beror på at filosofiens genstandsområde er blevet mindre efter modernismen, og at den således snarere er blevet en forudsætning for at sikre erkendelse hos de (post)moderne videnskaber. Om end filosofiens rolle fortsat er til diskussion, fremhæver Svendsen og Säätelä at distinktionen i særdeleshed beror på metoden, der indenfor filosofien ikke indebærer traditionel empiri, men på deduktion, hvorimod der for de positive videnskaber altid vil tages udgangspunkt i empiriske observationer (2008). Sættes denne distinktion i relation til Husserls fænomenologi, er der flere ting, der er relevante at belyse. Som det er blevet påpeget gennem opgaven, så opererer Husserl løbende med parallelle begreber, der i større eller mindre grad reflekterer distinktionen mellem det empiriske og det transcendentale, såsom erkendelsesakt og erkendelsesobjekt, det ideale og det reale, noema og noesis og det transcendentale og det psykologiske ego. Disse begreber tematiserer det oprindelige erkendelsesteoretiske projekt som fænomenologien er, hvor subjekt og verden eller subjekt

og objekt udgør poler i bevidsthedskonstitutionen. Det transcendentale kan igennem reduktionerne udledes vha. deduktion, som beskrevet af Husserl i *Cartesianske Meditationer*. Det empiriske kan betragtes som den viden, der udledes fra den sansbare livsverden og subjektiviteten, og som er det videnskabelige og/eller filosofiske udgangspunkt. Husserls fænomenologi bygger i høj grad på deduktion og tænkning i kraft af metoden, og han betegner da også sig selv som filosof. Samtidig er han meget optaget af de empiriske videnskaber, af det empiriskes andel i bevidsthedskonstitutionen og i at opsætte kriterier for genuin videnskabelighed. Det kan tyde på, at fænomenologien til en vis grad placerer sig i et krydsfelt af denne distinktion mellem filosofi og videnskab, fordi den sigter på at udforske apriori strukturer (det ikke-empirisk erkendbare) og andre transcendentaler samt har et empirisk udgangspunkt i kraft af livsverdenen. Fænomenologiens placering i feltet, afhænger således af hvordan og i hvilken grad empirien indgår i Husserls filosofi, hvorfor det bliver nødvendigt at se lidt nærmere på forholdet mellem det empiriske og transcendentale.

Det transcendentale og det empiriske

Som påpeget løbende er en stor del af Husserls tænkning knyttet til forholdet mellem det empiriske og det transcendentale. Gennem intentionalitetsanalysen forsøger han at sammentænke det transcendentale og det empiriske i bevidsthedskonstitutionen. Det transcendentale hos Husserl kan således forstås i overensstemmelse med hans fokus på *relationen* mellem subjekt og verden. Dette betyder, at det transcendentale ikke skal forstås i den klassiske kantianske forstand, men at den transcendentale bevidsthed er uadskillelig fra den empiriske bevidsthed (Moran & Cohen, 2012). Dette skal forstås således, at det transcendentale betegner en modalitet, hvori intentionaliteten gives til den empiriske bevidsthed. På denne måde bliver det klart, at det empiriske har en plads i fænomenologien som en del af det der er betydningskonstituerende, da der forekommer en syntese mellem det empiriske og det transcendentale i bevidsthedskonstitutionen. Hermed bliver det svært at optegne en skarp grænse mellem fænomenologien som filosofisk eller psykologisk anliggende, såfremt ovenstående distinktion af Svendsen og Säätelä anvendes, hvor empirisk observation er definerende for videnskabelighed. Dog kan man pege på det aspekt, at Husserls metode overvejende er deduktiv, og at spørgsmålet om dens placering indenfor hhv. det filosofiske eller psykologiske domæne må afgøres af hvor meget det empiriske indgår i Husserls filosofi som en del af metoden. Det kan foreløbigt konstateres, at der ses en spænding mellem det empiriske og det transcendentale i Husserls filosofi, og at en diskussion af dette forhold også vedrører den empiriske psykologis forenelighed med fænomenologien.

Psykologien som parallel disciplin

Inden vi kigger på det overordnede fænomenologiske projekt, bør vi lige se på, hvordan spændingen mellem det transcendentale og empiriske afspejler sig i Husserls egen beskrivelse af den empiriske psykologi, der indtager en helt særlig plads i Husserls tænkning (Zahavi, 2011; Wertz, 2016; Moran, 2012). Husserl beskriver flere gange psykologien en parallel disciplin: "(...) a *purely descriptive psychology of consciousness* (...) is *not itself transcendental phenomenology* as we have defined the latter, in terms of the transcendental phenomenological reduction. To be sure, pure psychology of consciousness is a *precise parallel* to transcendental phenomenology of consciousness" (1970a, s. 32), hvorved han således selv skelner mellem det psykologiske og det filosofiske domæne i kraft af forskellen mellem metoder, som også ovenstående afsnit fremhævede. Senere hen skriver Husserl dog, at transcendentalpsykologien (den intentionelle psykologi) og transcendentalfilosofi er identiske: "The surprising result of our investigation can also, it seems, be expressed as follows: a pure psychology as positive science (...) does not exist. There is only transcendental psychology, which is identical with transcendental philosophy (Husserl, 1970b, s. 257). Husserl veksler således mellem at forstå psykologien som en parallel disciplin, som en disciplin der går ind under den fænomenologiske transcendentalfilosofi og som en disciplin identisk med fænomenologisk filosofi, og benævnelser som intentionel psykologi, deskriptiv psykologi og transcendental psykologi divergerer også i hans beskrivelse af den empiriske psykologi. Samtidig er Husserls beskrivelse af den intentionelle psykologi i *Crisis*, næsten ens med den fænomenologiske metode, når han beskriver genstandsfeltet som de 'intentionelle dybder', der har frigjort sig selv fra alle antagelser og fordomme om den menneskelige natur, vha. en universel (psykologisk) epoché. Således fremstår både genstandsfelt og metode i høj grad identisk med den fænomenologiske filosofi jf. redegørelsen. Husserls ønske ifbm. psykologi, er at grundlægge en psykologi der kan afsløre meningsfundamentet i oplevelsen: de intentionelle implikationer og motivationer, der ligger bag den perceptuelle meningsskabelse og hermed afdække fænomenologiske koncepter som fx sedimentering (lagring af betydning), associationer, instinkter, drifter og empati m.m. der er psykologisk adækvate beskrivelser af bevidstheden (Moran, 2012). Alle de intentionelle akter udgør tilsammen et konglomerat, der samles i syntesen af ego-polen hos det empiriske subjekt og former en bevidsthedsstrøm (Husserl, 1970b). Dette udgør en psykologisk sfære, der ikke immanent indeholder sanse-data i den psykofysiske forståelse heraf. Det skal således betragtes som en psykologi, hvor det psykiske må undersøges i sin særegenhed adskilt fra naturvidenskabelige forklaringer, fordi disse ikke vil give en adækvat beskrivelse. Psykologien hos Husserl skal herved, ligesom transcendentalfilosofien, tage udgangspunkt i den subjektive oplevelse og manifestation i livsverdenen, der udgør en parallel empirisk sfære, hvor det psykologiske ego opererer. Det kan herved udledes, at spændingen mellem det transcendentale og det empiriske hos Husserl, i sidste ende resulterer i at filosofien og psykologien adskilles

som parallelle discipliner med parallelle begreber og dermed har forskellige domæner, men i høj grad beror på samme metode og udforsker samme genstandsfelt.

Et nyt ærinde?

Husserl betegner fortsat sit foretagende som et transcendentalfilosofisk projekt i *Crisis*, men synes at støde på nogle udfordringer i forbindelse med indførelsen af livsverdensbegrebet, heriblandt hans øgede fokus på historiciteten og generativiteten, der begge implicerer en tidslighed og herved en øget kontekstualisering af undersøgelsen. Sættes dette fokus på det situerede, historisk forankrede og dermed kontingente i relation til det transcendentalfilosofiske formål at nå ind til bevidsthedens apriori, transcendentale og invariante strukturer, synes dette at tyde på en intern kontradiktion. Ikke en direkte uforenelighed, da det ifølge Husserl godt kan lade sig gøre at gå gennem den psykologiske sfære og ind til den transcendentale (1970b), men snarere en intern uoverensstemmelse omkring hvad der er fænomenologiens egentlige formål.

Som Husserl også betoner i sin udlægning af livsverdenen, så er denne, ligesom det transcendentale ego, en betingelse for enhver erfaring, og der eksisterer således ikke noget, som ikke har en forudsætning i livsverdenen. På denne måde kan livsverdenen betragtes som objekt-polen i intentionaliteten, der i bevidsthedskonstitutionen tildeles betydning for ego-polen. Og Husserls 'revurdering' af det empiriske og det transcendentale kan i kraft af livsverdenen synes at pege i retning af en opprioritering af det empiriske.

Idet Husserl fokus flyttes henimod bevidsthedens indlejrethed i historicitet og kultur, synes dette således også at forudsætte et mere holistisk videnskabsideal, hvor subjektets situerethed og samspil med sine omgivelser i livsverdenen, er et afgørende udgangspunkt for enhver adækvat videnskabelig beskrivelse, der ikke kun vil have subjektiviteten som udgangspunkt, men som også vil indfange det særegent menneskelige ved at indtage et oplevelsesorienteret førstepersonsperspektiv. Herudover peger objektivismekritikken i *Crisis*, hvor Husserl kritiserer videnskaberne for at beskrive verden inadækvat med hvordan mennesket indgår i og oplever den, på at have fokus på at se *det hele menneske*, og bærer præg af også at være et etisk og eksistentielt forankret projekt.

I *Crisis* er hans videnskabskritik en primær pointe og livsverdensbegrebet er en stor del af løsningen på problemet. Det kan heraf udledes, at Husserls projekt er mindre rettet mod en filosofisk diskussion, og mere rettet mod en diskussion af de empiriske videnskaber, kriterier for videnskabelighed og en opprioritering af det empiriske, hvilket både forudsætter et mere holistisk og eksistentielt videnskabsideal, men også overvejelser ift. hvad fænomenologiens formål skal være.

Delkonklusion

Analysen har peget på, at der ses en gennemgående spænding mellem det transcendentale og det empiriske i Husserls filosofi, der har resulteret en afgrænsning mellem filosofiens og psykologiens domæner. Herudover er det blevet påpeget, at fænomenologien hos Husserl både indebærer et transcendentalt og et empirisk aspekt, der sammentænkes i bevidsthedskonstitutionen ved indførelse af livsverdenen som empirisk udgangspunkt. Forholdet mellem det transcendentale og det empiriske er herved også en diskussion af forholdet mellem fænomenologisk filosofi og fænomenologisk psykologi, og graden af empiri i udforskningen af bevidstheden, synes dermed at være afgørende for hvorvidt den er forenelig med empirisk psykologi. Det er hertil blevet påpeget, at Husserl ved sin indførelse af livsverdensbegrebet foretager en drejning væk fra sit oprindelige transcendentalfilosofiske projekt, og at der derved opstår interne kontradiktioner i hans filosofi på baggrund af den fænomenologiske metode. Herudover synes Husserl at lægge større vægt på det empiriske og eksistentielle videnskabsideal, og det hele kan pege i retning af et fokus på videnskabeliggørelse af fænomenologien, hvilket vil være afsæt for nedenstående diskussion.

Diskussion

Følgende diskussion vil anlægge to fokusser, hhv. en diskussion af, hvorvidt fænomenologien er forenelig med den empiriske psykologi samt en diskussion af hvilke implikationer det vil have for en empirisk psykologi at bero på en husserliansk orienteret fænomenologi.

Den empiriske psykologis forenelighed med fænomenologi

Ifølge Husserl skal psykologien, for at komme ud af 'krisen' (og blive en genuin videnskab), gentænke sine metoder og sit erkendelsesmæssige grundlag, hvortil Husserl beskriver en intentionel psykologi, der er parallel eller identisk med transcendental fænomenologi. På den ene side vedbliver Husserl at være optaget af de transcendentale og aprioriske strukturer, som den empiriske psykologi ikke kan indfange, og Zahavis problematisering af en psykologisk anvendelse af Husserls fænomenologi kan i den forbindelse inddrages. Zahavi er ikke fuldstændig lukket omkring en sammentænkning af fænomenologien og den empiriske psykologi, men han er skeptisk overfor, hvorvidt dette kan gøres succesfuldt og forklarer, at en empirisk fænomenologi vil være nødt til at afvise den transcendentale del, og at det vil medføre noget, der kun kan kaldes fænomenologi i overført betydning (2002). Til dette udsagn kan der foretages en række indvendinger, der kan udfordre dets relevans. Ser man på ovenstående analyse bliver det klart, at den empiriske del af fænomenologien først og fremmest er umulig at undgå

i kraft af livsverdensbegrebet; at det transcendentale og det empiriske er hinandens forudsætninger. Der er således ikke tale om uforenelige størrelser, snarere om en relation herimellem, der er genstand for udforskning gennem hele Husserls forfatterskab og hvor den empiriske del opprioriteres i den sidste del. Såfremt formålet hos Husserl fortsat er at undersøge det transcendentale, vil Zahavis problematisering veje tungere, men dette synes, jf. analysen, at være op til diskussion. I analysen argumenteredes for, at Husserls projekt ændrer sig i en sådan grad ved indførelsen af livsverdensbegrebet, at dette har implikationer for det overordnede formål. Livsverdensbegrebet er en empirisk erkendelsesmæssig mulighedsbetingelse, og når denne, i *Crisis*, opprioriteres i den grad, den gør, synes dette at implicere ikke kun et større fokus på, men også en bedre mulighed for videnskabeliggørelse af projektet. I *Crisis* (1970b) beskrives fænomenologien også som 'ny og streng videnskab', der ikke kun skal sikre valid viden, men også et holistisk videnskabsideal, hvor menneskets eksistentielle dimensioner får førsteprioritet. Skønt Husserl i *Crisis* fortsat lægger vægt på det transcendentales konstitutive funktion, så synes han også at være meget optaget af hvordan bevidstheden tilgås empirisk, i særdeleshed indenfor den empiriske psykologi. Den konsekvente parallelle begrebsdannelse mellem det transcendentale og det empiriske, samt Husserls mange beskrivelser af en fænomenologisk psykologi, peger ikke alene på et ønske om et frugtbart samarbejde, men også på et skift i det overordnede projekt, hvor det empiriske opprioriteres i en sådan grad, at Zahavis argument vedrørende det transcendentales forrang synes at kunne diskuteres, og relevansen kan, i lyset af ovenstående indvendinger, derfor anfægtes.

En anden indvending mod relevansen af Zahavis udsagn, omhandler den type af psykologi han refererer til. Som det også fremgik af analysen, beskriver Husserl selv i *Crisis* en psykologisk vej ind til det transcendentale, hvorfor det umiddelbart synes muligt at forene dem, såfremt det er en psykologi hvis afsæt er subjektiviteten og oplevelsen i stedet for en naturvidenskabelig psykologi, som Zahavi refererer til. Husserl beskriver selv en psykologisk sfære, der ikke indeholder sanse-data i den fysiske forståelse heraf, men snarere er en empirisk oplevelsessfære. Er det empiriske afsæt således et andet, end det af Zahavi anviste naturvidenskabelige udgangspunkt, kan det argumenteres for, at der er en potentiel forenelighed. Dette argument skal endvidere betragtes i lyset af det forhold mellem det transcendentale og empiriske som blev klart i analysen, hvor det blev vist, at det empiriske er en del af betydningskonstitutionen i kraft af livsverdensbegrebets indførelse, og at sammentænkning af disse dermed er mulige. Skal man således forestille sig en fænomenologisk psykologi, hvor analysens konsekvenser inddrages, må man ophæve det skarpe skel mellem det empiriske og det transcendentale og snarere lade disse træde frem som et kontinuum, hvor undersøgelsen kan operere på forskellige trin bestemt udfra det fænomen der undersøges. Med dette menes, at man kan anskue det fænomenologiske projekt

som et videnskabeligt eller filosofisk kontinuum, der går fra det kontingente til det nødvendige (det historisk, empiriske til det transcendentale og apriori); eller fra det generaliserbare (kontekstbundne) og til det invariante (universelle). Herved handler det i højere grad om en universalitetsgrad, hvor psykologien blot stopper op tidligere i undersøgelsen og finder generaliserbare bevidsthedsstrukturer i sin regional-ontologiske undersøgelse, hvorfra filosofien kan abstrahere sig helt ind til de erkendelsesmæssige transcendentaler og universelle strukturer. I lyset af en sådan fortolkning, vil det ikke være problematisk at forene de to discipliner, såfremt det empiriske der abstraheres ud fra, er adækvat med en fænomenologisk, oplevelsesorienteret tilgang.

Nærværende bachelor projekt vil således argumentere for, at forenelighed mellem fænomenologi og empirisk psykologi på flere måder er mulig, og at det kommer an på hvordan man definerer formålet med fænomenologien, tilgangen/forståelsen af empiri og hvilket fænomen der er genstand for udforskning. Det synes derfor også relevant at diskutere implikationerne af Husserls videnskabsideal for en fænomenologisk psykologi.

Husserl som fortaler for kvalitativ metode?

Hvorvidt den husserlianske fænomenologi er forenelighed med empirisk psykologi, afhænger således af hvilken type psykologi, der bedrives, og det bliver således relevant at diskutere, hvilke implikationer Husserls fænomenologi har for en empirisk psykologi. Baggrunden for kritikken af de empiriske videnskaber i *Crisis* er bl.a., at de indebærer et menneskesyn, der ikke tager højde for den mere oplevelsesorienterede og eksistentielle dimension i måden at være menneske på. Dette kommer til udtryk i deres videnskabsidealer med fokus på strenge kausaliteter og objektivitet, der, ifølge Husserl, ikke adækvat beskriver betydningsproduktionen. Når Husserl insisterer på livsverdenen som forudsætningen for videnskabelighed, understreger det en drejning henimod en kvalitativ udforskning, der opprioriterer det humane og eksistentielle, fremfor det eksakte og 'objektive'. Samtidig peger det også i retning af det faktum, at Husserl ved sin indførelse af livsverdensbegrebet, radikaliserer sin oprindelige filosofi i en sådan grad, at han ikke når at udtænke alle konsekvenserne af begrebet. Begrebet er fortsat meget nyt ved Husserls død i 1938, så han når ikke at tænke det ind i alle tidligere sammenhænge, hvilket måske også er derfor, at det fortsat er til diskussion hvordan det skal fortolkes, og hvilke implikationer det har for hans tidligere tanker. Men ved indførelsen af livsverdensbegrebet, og det videnskabsideal der er indlejret i dette begrebs opprioritering af det historiske og kontekstuelle, synes dette rent forskningsmetodisk at åbne op for en kvalitativt orienteret psykologi, der, fremfor at reducere betydningsdannelse til enkelte sanser forankret i neurologiske forklaringer, betragter en adækvat

videnskabelig udforskning af den menneskelige psyke, som noget, der skal beskrives og betragtes i sin helhed og kontekst. Og tænker man Husserls tanker ind i en samtidig kontekst, vil man ud fra hans helhedsorienterede og oplevelsescentrerede videnskabsideal, kunne betragte ham som en fortaler for kvalitativ metode. Således vil en psykologisk fænomenologi placere sig indenfor et kvalitativt paradigme, hvis denne skal leve op til Husserls fænomenologiske principper for videnskabelighed.

Konklusion

Nærværende bachelor projekt har undersøgt fænomenologiens forenelighed med empirisk psykologi ved at foretage en videnskabshistorisk analyse af Husserls filosofi. Dette er gjort ved at kigge på det overordnede projekt og fortolke på sammenhængen mellem det og dets potentiale for forenelighed med den empiriske psykologi. Problembehandlingen havde afsæt i en aktuel debat hvor Dan Zahavi problematiserer denne sammentænkning mellem fænomenologien og psykologien. Der er hertil blevet peget på en inkonsistens i Husserls forfatterskab i kraft af hans indførelse af livsverdensbegrebet, der kan tyde på en ændring i hans overordnede projekt i retning mod en empirisk fænomenologi. På baggrund heraf, er det blevet argumenteret for, at det er svært at optegne en skarp grænse mellem fænomenologien som hhv. filosofisk eller psykologisk projekt, og at der blandt på grund af den store lighed herimellem, vurderes at være en forenelighed mellem Husserls oprindelige filosofiske fænomenologi og en kvalitativt orienteret empirisk psykologi. Herudover at der blevet stillet spørgsmålstejn ved hvorvidt fænomenologiens formål forbliver det samme igennem Husserls forfatterskab, hvor det er blevet argumenteret for, at hans projekt ikke kun nærmer sig en empirisk fænomenologi med tiden, men også, at han inddrager overvejelser vedrørende menneskets væren i verden, hvor en videnskabelig adækvat udforskning må tage udgangspunkt i det hele menneske, og at formålet derfor synes at tage en eksistentiel og etisk drejning, der bl.a. gør, at Husserl kan betragtes som fortaler for kvalitativ metode, såfremt han situeres i en samtidig debat.

Litteraturliste

Selvvalgt litteratur:

Carr, D. (1970). Husserl's problematic concept of the lifeworld. *American Philosophical Quarterly*, Vol. 7(No. 4), 331-339. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/20009365>. (9 NS)

Husserl, E. (1970a). *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology*. Evanston: Northwestern University Press. Translated, with an Introduction, by David Carr (405 NS)

Husserl, E. (1970b). *Cartesian Meditations An introd. to phenomenology* (Fourth impression ed.) (D. Cairns, Trans.). The Hague: Nijhoff. (157 NS)

Funch, B. S., & Roald, T. (2014). *Personlighedspsykologi: En grundbog om personlighed og subjektivitet* (pp. 81-118) (S. Køppe & J. Dammeyer, Eds.). Kbh.: Hans Reitzel. (37 NS)

Moran, D. (2012). *Husserl's crisis of the European Sciences and Transcendental Phenomenology : An Introduction*. New York: Cambridge University Press. (323 NS)

Schiermer, B. (2014). "Til tingene selv" - om hermeneutisk fænomenologi. In B. Schiermer (Ed.), *Fænomenologi: Teorier og metoder* (pp. 15-44). Hans Reitzels Forlag. (29 NS)

Smith, A. D. (2003). *Husserl and the Cartesian Meditations* (Routledge philosophy guidebooks). New York: Routledge. (266 NS)

Sonne-Ragans, V. (2015). Subjekt/objekt-modstillingen. In *Anvendt videnskabsteori: Reflekteret teoribrug i videnskabelige opgaver* (3. oplag ed., Vol. 1. udgave, pp. 133-152). København: Samfundslitteratur. (19 NS)

Svendsen, L. F., & Säätelä, S. (2008). Indledning - hvad er filosofi? In *Indføring i filosofi* (pp. 11-16). Aarhus: Klim. (6 NS)

Zahavi, D. (2011). *Husserls fænomenologi* (2. reviderede udgave ed.). Frederiksberg: Samfundslitteratur. (252 NS)

Zahavi, D. (2002). Kan fænomenologien naturaliseres? *Psyke Og Logos, Årg. 23* (Nr. 1: Subjektivitet i det 21. århundrede), 236-252. Retrieved from <https://tidsskrift.dk/psyke/article/view/8584>. (17 NS)

I alt: 1520 NS

Supplerende litteratur:

Moran, D., & Cohen, J. (2012). *The Husserl dictionary*. London: Continuum International Publishing Group.

Thøgersen, U. (2004). *Krop og fænomenologi : En introduktion til Maurice Merleau-Pontys filosofi* (1. udgave ed., 3. oplag). Aarhus: Hans Reitzels Forlag.

